

DADES INÈDITES SOBRE METEOROLOGIA I ASTRONOMIA HISTÒRICA OSONENCA (1574-1765). LES CRÒNIQUES DE PUIGCARBÓ (MUNTANYOLA), EL LLEOPART (VILALLEONS) I QUATRECASES (PRUIT)

Anna Jiménez (1) i Rafel Ginebra (2)

1) Associació Catalana d'Observadors Meteorològics

2) Patronat d'Estudis Osonencs

Paraules clau: *Osona, cròniques, meteorologia històrica, meteorit.*

Unpublished data on historical meteorology and astronomy in Osona (1574-1765). The chronicles of Puigcarbó (Muntanyola), el Lleopart (Vilalleons) and Quatrecases (Pruit)

Summary: Compilation of the meteorological and astronomical information provided by three private chronicles from XVI to XVIII centuries, coming out of three rural mansions in Osona (Puigcarbó of Muntanyola, el Lleopart of Vilalleons and Quatrecases of Pruit). The study, preceded by an introduction on the history of meteorology and astronomy in Osona, provides meteorological information, even if of different value and with discontinuities, of 34 years, and provides a previously unknown testimony of the transit and fall of the 1704 meteorite.

Key words: *Osona, chronicles, historical meteorology, meteorite.*

1. Introducció

Són escasses les fonts anteriors al segle XIX que proporcionen informació directa sobre aspectes, fets o fenòmens meteorològics o astronòmics, i per això el coneixement de qualsevol font d'aquesta mena resulta rellevant. Això és encara més cert en llocs com Catalunya en què les peculiaritats geogràfiques i orogràfiques fan que la diversitat de climes i microclimes sigui especialment notable. En àmbits geogràfics d'aquest tipus resulta especialment important disposar del major nombre possible de fonts que permetin establir sèries com més detallades millor per àmbits com més concrets millor.

Per aquestes èpoques no hi ha, en general, fonts fetes amb un objectiu exprés d'enregistrament meteorològic i per tant les dades d'aquest tipus s'han d'extreure de fonts elaborades amb altres objectius però que ofereixen informació que pot ser interpretada des d'una òptica meteorològica. Entre aquestes fonts evidentment hi pot haver fonts procedents d'òrgans administratius (llibres d'acords d'ajuntaments, documentació comptable d'entitats

civils o eclesiàstiques vinculades a l'explotació agrícola...), però hi ha també fonts procedents de l'àmbit privat.

Entre aquestes darreres fonts unes de les més interessants i suggerents són les cròniques o memòries particulars, és a dir, els llibres en què, ja sigui a manera de dietari o de memòries, els autors recullen, *ad futuram rei memoriam* o com a informació als descendents, dades sobre esdeveniments viscuts. En tant que fonts personals, lògicament presenten una gran diversitat en funció dels autors i de les circumstàncies, però ocasionalment poden proporcionar informació rellevant i suggerent sobre qualsevol aspecte.

És en aquest sentit que volem donar a conèixer les dades meteorològiques que proporcionen tres fonts directes d'aquest tipus fins ara desconegudes, corresponents totes tres a la comarca d'Osona. Es tracta de tres cròniques o memòries escrites pels hereus de tres cases pairals osonenques: Puigcarbó de Muntanyola, el Lleopart de Vilalleons i Quatreccases de Pruit.

A nivell geogràfic totes tres cròniques corresponen a tres àmbits geogràfics diferents i molt concrets de la plana de Vic i les muntanyes que la delimiten: Puigcarbó està situat als primers contraforts muntanyosos que delimiten la Plana pel sud-oest; el Lleopart està situat ben bé a la Plana, encara que a prop de la serra de Puig-l'Agulla que la tanca pel sud-est; i Quatreccases, finalment, és ja a la part elevada del Collsacabra, al límit amb la Garrotxa.

En l'aspecte cronològic les tres cròniques, sobretot pel que fa a dades meteorològiques, cobreixen de manera successiva, encara que amb llacunes, el període que va de 1574 a 1765.

En total, d'aquestes tres cròniques n'hem extret 23 passatges o fragments, que aportem en apèndix, que proporcionen diverses dades meteorològiques (sobre pluges, secades, nevades, glaçades...) i una sola dada sobre un fenomen astronòmic, el pas o la caiguda del meteorit del Nadal de 1704.

2. Apunt terminològic

Meteorologia i climatologia són conceptes afins que sovint s'empren, tant en llenguatge col·loquial com en alguns mitjans de comunicació, de manera indistinta i fins i tot confusa. La meteorologia és la branca de la física que estudia els fenòmens naturals relacionats amb l'atmosfera, i més concretament de la baixa atmosfera. En canvi, la climatologia es defineix com el conjunt i el recull de dades meteorològiques que s'han anat anotant diàriament de l'atmosfera –temperatures, precipitació, humitat, vent...–, i que ens permeten determinar l'estat mitjà de l'atmosfera en un punt concret del territori.¹ Així, quan ens preguntem «quin temps fa?» ens referim a la meteorologia; i, en canvi, és l'estudi climatològic el que ens permet determinar el clima d'un indret.

3. La climatologia històrica com a font d'informació

La climatologia històrica, a cavall entre la història i la meteorologia, utilitza les *proxy data* procedents de les anotacions o inscripcions sobre l'estat del temps i les seves

1. L'Organització Meteorològica Mundial (OMM o WMO) estableix que perquè els registres tinguin significació han de reunir com a mínim trenta anys d'observacions (vegeu MARTÍN VIDE, J. (2002), *El temps i el clima*, Barcelona, Rubes).

conseqüències, que constitueixen una font primària. Les fonts secundàries (aquelles que podem trobar en llibres, periòdics, revistes...) ens serveixen per poder fer una anàlisi meteorològica del moment, i segons la seva ubicació poden ser: directes –o sigui contemporànies a l'autor–, indirectes –d'escrivans o persones que han sentit a parlar d'algun fet meteorològic i el descriuen–, o bibliogràfiques –com per exemple una reproducció impresa de les dues anteriors.

Per realitzar un estudi d'aquestes característiques s'han de tenir en compte una sèrie de factors com són la localització geogràfica, la importància de la sèrie meteorològica, el tipus d'instrument utilitzat i l'horari de les observacions. També cal tenir en compte l'objectivitat o subjectivitat que pot utilitzar l'autor per descriure el fenomen meteorològic observat. Si la font d'informació es redueix a una referència subjectiva, pot ser que aportï només una informació qualitativa impossible de convertir en informació quantitativa. Totes aquestes consideracions són bàsiques per extreure les dades i fer-ne la interpretació corresponent, a partir, si és possible, de mètodes estadístics que caracteritzen les anàlisis climàtiques convencionals.

4. Meteorologia històrica a Osona, estat de la qüestió

La història de la meteorologia a la comarca d'Osona disposa ja d'un important llegat de dades i informació sobre diferents fenòmens. Des de mitjan segle XIX, podem trobar informació en diaris, periòdics o revistes, però no hem de deixar de banda les fonts que ens provenen d'actes municipals, religioses, o, com és el cas que presentem en aquest estudi, les fonts privades.

Pel que fa a les fonts seriadades, arrenquen de mitjan segle XIX. Des de l'any 1847 existeixen dades meteorològiques de Vic. Les primeres de què tenim constància van ser recollides pel Dr. don Clemente Campà, fins a l'any 1866. Metge de professió, es va dedicar a recollir les temperatures, tot i que no se sap des d'on realitzava les observacions.

El 1855 el Sr. Joaquim Salarich, home de ciència i metge de professió, va enregistrar dades meteorològiques i les va publicar.² Recull les dades de temperatura –utilitzant el termòmetre Reaumur–, els vents i l'estat de l'atmosfera.

Des del 2 de maig de l'any 1861 i fins al 29 de març de l'any 1863³ hi ha una petita sèrie de dades meteorològiques publicada al periòdic *El Ausonense*⁴ sota el títol «Afecciones Meteorológicas». A partir del 2 d'abril de l'any 1863, va agafar el relleu un altre periòdic: *l'Eco de la Montaña*, que es va publicar fins al 1868⁵ i que mantingué la secció d'«Afecciones Meteorológicas».

D'aquest període és també rellevant el llibre *Desgracias de Vich; 8 de octubre de 1863*.⁶ Tot i que se centra en els efectes i conseqüències de la inundació que tingué lloc aquell dia, proporciona també, lògicament, informació meteorològica.

-
2. SALARICH, J. (1854), *Memoria acerca el Cólera morbo epidemico observado en la Ciudad de Vich*.
 3. MIRALPEIX I BALLÚS, C. (1981), *La premsa de la ciutat de Vic al segle XIX*, Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 95.
 4. *El Ausonense. Periódico de intereses locales, de literatura e industria, de avisos y noticias* (1861-1863).
 5. *Eco de la Montaña, Periódico de Ciencias, Literatura y Bellas Artes, Agricultura, Industria y Comercio* (1863-1868).
 6. *Desgracias de Vich, o Breve Historia de las que causó la avenida del Meder en la madrugada del dia 8 de octubre de 1863 por D.f. de A.A.P. y D.J.S.*, (1863), Vich, Imprenta y librería de Soler-Hermanos.

Tornant a la premsa, després de l'*Eco de la Montaña* ens hem de referir a una altra publicació, *El Pueblo Vicense*,⁷ que es va publicar des del primer de novembre de l'any 1868 fins al 21 de novembre de l'any 1869. Hi apareixen dades referents a la meteorologia de forma esporàdica i no en totes les seves edicions. Quan apareixen, surten sota el títol d'«Afecciones Meteorológicas», i s'hi recullen, de les 6 h del matí i de les 2 h de la tarda, la temperatura –termòmetre Reaumur– l'atmosfera o el seu estat i els vents.

De l'any 1869 existeix un altre periòdic, *La Patria*, que es publicà fins al 23 d'abril de 1871.⁸ A partir del 5 de gener del 1871 publicaven les temperatures diàries de les 6 h del matí i de les 2 h de la tarda (temperatures Reaumur), l'estat de l'atmosfera i com havia evolucionat, els vents, i tot plegat mantenint el títol d'«Afecciones Meteorológicas».

Després d'aquesta publicació existeix un buit pel que fa a les dades meteorològiques fins que es torna a recuperar la publicació de dades amb el *Diario de Vich*,⁹ l'any 1877.¹⁰ Les primeres informacions meteorològiques apareixen a partir del 9 d'octubre de 1877 i es mantenen fins a l'últim dia de la publicació, el 30 de novembre del mateix any. En el *Diario de Vich*, a diferència dels altres dos periòdics, *El Ausonense* i *Eco de la Montaña*, apareix la informació meteorològica a la capçalera del diari, assumint per tant més protagonisme.

Poc després apareix *La Veu del Montserrat*,¹¹ que es va publicar del 1878 al 1902. La informació meteorològica apareix sota el títol de «Bol·letí Mensual del Estat Sanitari», en els primers números del diari i de manera discontinua. El periòdic esdevé interessant des del punt de vista meteorològic des de l'any 1894 fins al 1896, ja que incorpora les dades meteorològiques de la Azucarera de Vich.¹² Es publicaven dades diàries de les temperatures màxima i mínima i dels litres recollits. En aquest cas sabem des d'on es realitzaven les observacions, des de l'actual edifici del Sucre de Vic, situat a l'entrada de la ciutat per la banda oest. A partir del 1897, el periòdic publica dades esporàdiques, especialment mínimes hivernals coincidint bàsicament amb les setmanes de més fred, i ho complementa amb una explicació amb força detalls.

Semblantment, del 1887 al 1889 al periòdic *La Plana de Vich*, sota el títol «Observaciones Meteorológicas», hi apareixen dades, preses a les 5 del matí, a les 12 del migdia i a les 9 de la nit, sobre el tipus de núvols, utilitzant la classificació dels núvols que es recollia a l'última pàgina del diari. No tenim constància del lloc des d'on es realitzaven les observacions.¹³

Durant aquest període, des de l'any 1855 fins a la primeria del segle xx, apareixen diferents informacions en butlletins, diaris, periòdics o llibres, que resulten de gran interès. De fet ja es comença a palpar la necessitat de tenir dades meteorològiques. Malauradament de totes elles no en sabem el punt des d'on es realitzaven les observacions.

7. MIRALPEIX, C. *Op. cit.*, p. 130.

8. *Idem*, p. 140.

9. *Diario de Vich* (1877).

10. Aquesta publicació, malgrat que utilitza la mateixa capçalera, no té, lògicament, cap relació amb la publicació homònima del període de la Guerra del Francès, iniciada l'any 1808, en què figuraven ja, a la capçalera, les «Afecciones Astronómicas» amb la sortida i la posta de sol. D'aquesta publicació, l'últim número publicat fou del dia 12 de juliol de l'any 1811.

11. *La Veu del Montserrat* (1878-1902).

12. La instal·lació de l'observatori es recull al mateix periòdic: «La Sucrieria de Vich ha montat un observatori meteorològic i y'ns ha passat nota aquesta setmana de les variacions diàries ocorregudes desde'l dia 1 al 12 del corrent. Desde'l pròxim número publicarem setmanalment lo resultat d'aquestas observacions que són útils y curiosas» (*La Veu del Montserrat* (13 de gener de 1894), 18).

13. MIRALPEIX, C. *Op. cit.*, p. 200.

En paral·lel a aquestes dades de publicacions locals, des del mes d'octubre de l'any 1895 fins al mes d'abril de l'any 1897 hi ha dades pluviomètriques enregistrades per M. Garcia i V. Gimeno¹⁴ al carrer Sant Francesc.

Enllaçant amb aquests observadors, a partir del 30 de juny de l'any 1897 el pare Manuel Cazador i López va fundar l'observatori del Col·legi del Roser de Sant Julià de Vilatorrada, que va funcionar sense interrupció fins al 1956, any en què va morir. Investigador en el camp de l'agricultura, la ràdio i la meteorologia, va fer observacions diàries, cada dues hores, amb l'excepció dels dies de tempesta, que les realitzava cada mitja hora, des de les sis del matí fins a les deu de la nit, durant quatre anys, del 1907 al 1910. Cazador va esdevenir el primer predictor meteorològic que va utilitzar la teledetecció, ja que era radioafecionat i va deduir que es podia avisar de l'arribada de les tempestes a partir de les interferències radiofòniques produïdes per les descàrregues elèctriques.¹⁵

Josep Pratdesaba va néixer a Vic el 6 d'agost de 1870. Va col·laborar amb el Dr. Fontserè en la instal·lació de l'observatori meteorològic del Montseny i l'any 1913 va fundar l'estació meteorològica al Col·legi dels Germans Maristes de Vic, situat al carrer de Gurb, a l'actual Museu de l'Art de la Pell. A partir de l'any 1914 es va incorporar a la «Red pluviométrica de Cataluña», controlada per la Sociedad Astronómica de Barcelona (SAB). Observaven molt meticulosament les temperatures, al matí i a la tarda, l'evaporació, la pluja, els dies de pluja, els dies de neu i els vents. Aquest observatori va funcionar fins a finals de l'any 1936. Al juny de l'any 1923, i a requeriment d'Eduard Fontserè i del pare Manuel Cazador, va ser l'encarregat de muntar la xarxa d'observatoris de la comarca, que va permetre quantificar la inversió tèrmica de la plana de Vic. Es recolliria en el llibre que va publicar Eduard Fontserè: *L'anomalia tèrmica de la plana de Vic*.¹⁶

En paral·lel, d'aquesta època tenim unes dades de temperatures mínimes d'onze hiverns, de l'any 1933 fins al 1944, del centre de la ciutat de Vic. Les dades les va facilitar el Sr. Joan Blancafort, i es publicaven en forma de butlletí o de full informatiu a la Tipografia Balmesiana.

Després de la Guerra Civil, Pratdesaba i els maristes continuaren la tasca i ja a partir de l'any 1950 el Sr. Lluçia Riubrogent i Bosch es va iniciar com a «home del temps» a Ràdio Vic fins al 1976. Hi realitzava el «*parte meteorológico*»¹⁷ diàriament (prenia les dades des de l'actual Ronda Camprodon) i tenia la col·laboració del Sr. Josep Pratdesaba, que feia divulgació de la seva tasca científica.

Deixeble de Pratdesaba, Mn. Manuel Serinanell i Mir va començar a realitzar les seves observacions meteorològiques l'any 1961 a l'observatori situat al carrer de Sant Cristòfol –conegut com a carrer Estret. La comparació de les seves dades amb les del Sr. Riubrogent va permetre a Mn. Manuel Serinanell detectar que hi havia una diferència tèrmica entre els dos observatoris. Les observacions que feia al centre de la ciutat les anotava a les fulles que li proporcionava l'INM. A partir de l'any 1984 va començar a col·laborar amb TV3. Posteriorment es va fer càrrec de l'observatori de Vic i va ser el fundador de l'Agrupació Astronòmica d'Osona. A partir del 1991 va començar a col·laborar amb el

14. FEBRER, J. (1930), *Memòries Patxot*, vol. I, «Atlas Pluviomètric de Catalunya», Barcelona, Institució Patxot.

15. DOT, M.; JIMÉNEZ, A. (2002), «Osona i la Meteorologia», *Ausa* (Publicació del Patronat d'Estudis Osonencs), 150.

16. FONTSERÈ, E. (1937), *L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic*, Barcelona, Generalitat de Catalunya: Servei Meteorològic de Catalunya.

17. *Quaranta anys de ràdio a Vic. 1948-1988* (1988), Vic, Ràdio Vic (Osonenca de Ràdio i Televisió S.A.), p. 13.

Mossèn el Sr. Manel Dot i Arnau, que a partir de l'any 2000, en què va morir Mn. Manuel Serinanell, es va fer càrrec de l'estació meteorològica de Vic.

4.1. L'actualitat

El 1986, coincidint amb la nova visita del cometa Halley a la Terra, es va fundar l'Agrupació Astronòmica d'Osona (AAO), a partir de diverses trobades dels aficionats a l'astronomia de la comarca, i amb la presència de Mn. Serinanell. El 1992, Mn. Serinanell juntament amb Manel Dot van reactivar la xarxa meteorològica incorporant-la dins de l'AAO. Després d'uns anys passà a funcionar de manera independent com a Xarxa Meteorològica d'Osona (XMO), fins a l'actualitat, amb la col·laboració de l'Associació Catalana d'Observadors Meteorològics (ACOM), la Universitat de Barcelona (UB), el Centre Meteorològic Territorial de Catalunya (INM) i el Servei Meteorològic de Catalunya (SMC), i en un futur immediat formarà part del Centre Meteorològic d'Osona.

L'any 1992 estaven referenciades nou poblacions (Vic, la Guixa, Gurb, Malla, Olost, Prats de Luçanès, Sant Julià de Vilatorrada, Taradell i Torelló), de les quals s'ha passat als trenta-tres observatoris manuals repartits per tota la comarca. Alhora s'elabora un resum meteorològic mensual i anual, que es pot consultar on-line a Infomet,¹⁸ que coordinen Manel Dot i Anna Jiménez.

L'any 2000, en morir mossèn Manuel Serinanell, es va fer càrrec de l'estació meteorològica de Vic, situada al mateix lloc (carrer Estret o de Sant Cristòfol), el Sr. Manel Dot fins a l'any 2002. Des d'aleshores, tot i que es continuen prenent les dades referents a pluviometria des del mateix centre de la ciutat de Vic, les dades referents a altres valors meteorològics es prenen des de l'estació situada a la Zona Esportiva. En paral·lel, per continuar la sèrie de temperatures des del mateix centre de la ciutat, el 2002 es va inaugurar una estació automàtica, les dades de la qual es poden consultar via internet.¹⁹

5. Les cròniques de Puigcarbó, el Lleopart i Quatrecazes

De les múltiples fonts que proporcionen informació per conèixer i entendre la història del nostre país, sens dubte les més vives i suggerents són les cròniques particulars, les narracions que recullen les vivències dels autors i els esdeveniments significatius ocorreguts en el seu context. Si bé es tracta de fonts subjectives, proporcionen informacions que difícilment queden recollides en cap altre tipus de font històrica.

Són ja uns quants els llibres d'aquesta mena que han estat publicats, o que són notòriament coneguts.²⁰ Entre aquests llibres de memòries, pel que fa a la comarca d'Osona constitueix ja un clàssic el diari de Joan Guàrdia, editat el 1986,²¹ i també té rellevància la publicació que féu uns anys més tard el Patronat d'Estudis Osonencs d'una

18. www.infomet.fc.es.

19. www.ajvic.net/temps.

20. SIMON I TARRÉS, A. (1991), *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, Barcelona, Curial (Biblioteca Torres Amat; 9), p. 14-18. TORRES, X. (2000), *Els llibres de família de pagès, segles XVII-XVIII: memòries de pagès, memòries de mas*, Girona, Universitat de Girona [etc.].

21. PLADEVALL I FONT, A.; SIMON I TARRÉS, A. (1986), *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*, Barcelona, Curial (Biblioteca Torres Amat; 3).

selecció de la *Crònica* de Joan Camps i Prat, de Seva, amb el contrapunt d'alguns fragments de la relació coetània de Josep Molins i Prat.²²

Resta pendent, però, fer una lectura sistemàtica de totes aquestes cròniques des de l'òptica de la història de la meteorologia i l'astronomia, i en aquest cas ens volem centrar precisament en analitzar des d'aquesta òptica tres cròniques que encara són inèdites, per bé que en procés de publicació.²³

De les tres cròniques una era coneguda i se n'havien publicat alguns fragments a principis del segle xx, i les altres dues han estat identificades en els darrers anys. Totes tres es troben ara a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV).

Seguint un ordre cronològic, la primera d'aquestes cròniques és el llibre de memòries escrit entre 1589 i 1633 per Bernat Puigcarbó (Muntanyola, Osona, 1553-1633), hereu del mas Puigcarbó, que conté també algunes anotacions posteriors, poc significatives, dels seus successors. Ingressà a l'ABEV formant part de l'Arxiu Parroquial de Muntanyola, i la seva cota actual és ABEV, A.P. Muntanyola, Q/4.

La segona crònica és el llibre de notes iniciat per Francesc Joan Lleopart, hereu del mas Lleopart de Vilalleons, precisament l'any 1633, on s'acaba la crònica de Puigcarbó. El llibre del Lleopart, com l'anterior, conté també anotacions fetes pels successors, que arriben fins al 1773, però la part més rica és l'escripta pel mateix Francesc Joan Lleopart entre 1633 i l'any anterior a la seva mort, el 1682. Aquest volum ingressà a l'ABEV a mitjan dècada de 1990 amb l'arxiu patrimonial del mas Lleopart. La seva cota actual és ABEV, Arxiu mas Lleopart de Vilalleons, núm. 15.

Finalment, la tercera crònica que tractem està formada per tres llibres escrits pels hereus del mas Quatrecases de Pruit entre 1686 i 1812, en els quals destaca la part escrita pel primer dels autors, Joan Quatrecases (mort el 1745). Les cròniques de Quatrecases tenen el valor afegit que tant Joan Quatrecases com el seu nét Vicens foren batlles del terme de Rupit, i expliquen la seva actuació com a tals, el primer en el període 1702-1719, que inclou per tant la Guerra de Successió, i Vicens en els períodes 1747-1748 i 1759-1760. Els tres llibres ingressaren a l'ABEV entorn al 1990 procedents, aparentment, de la parròquia de Pruit. Actualment la seva cota és ABEV, Arxiu Quatrecases de Pruit, 1, 2 i 3. El més extens i ric és el llibre 2. El llibre 1 només ha proporcionat una única referència amb valor meteorològic. El llibre 3 no proporciona cap informació de caràcter meteorològic ni astronòmic.

D'aquestes tres cròniques n'hem fet una lectura exhaustiva extraient-ne les notícies que proporcionen informació rellevant sobre aspectes meteorològics o astronòmics.

22. PLADEVALL I FONT, A. (ed.) (2000). *La Tercera Guerra Carlina vista per un lliberal: extractes de la «Crònica» de Joan Camps i Prat, de Seva (1824-1905) amb un apèndix del carlí Josep Molins i Prat*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs (Sèrie Monografies; 20).

23. Les tres cròniques estan en procés d'edició per part del Patronat d'Estudis Osonencs, en una edició íntegra d'alguns dels llibres i una edició selectiva però extensa dels altres (*Guerra, pau i vida quotidiana en primera persona*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs [en premsa]).

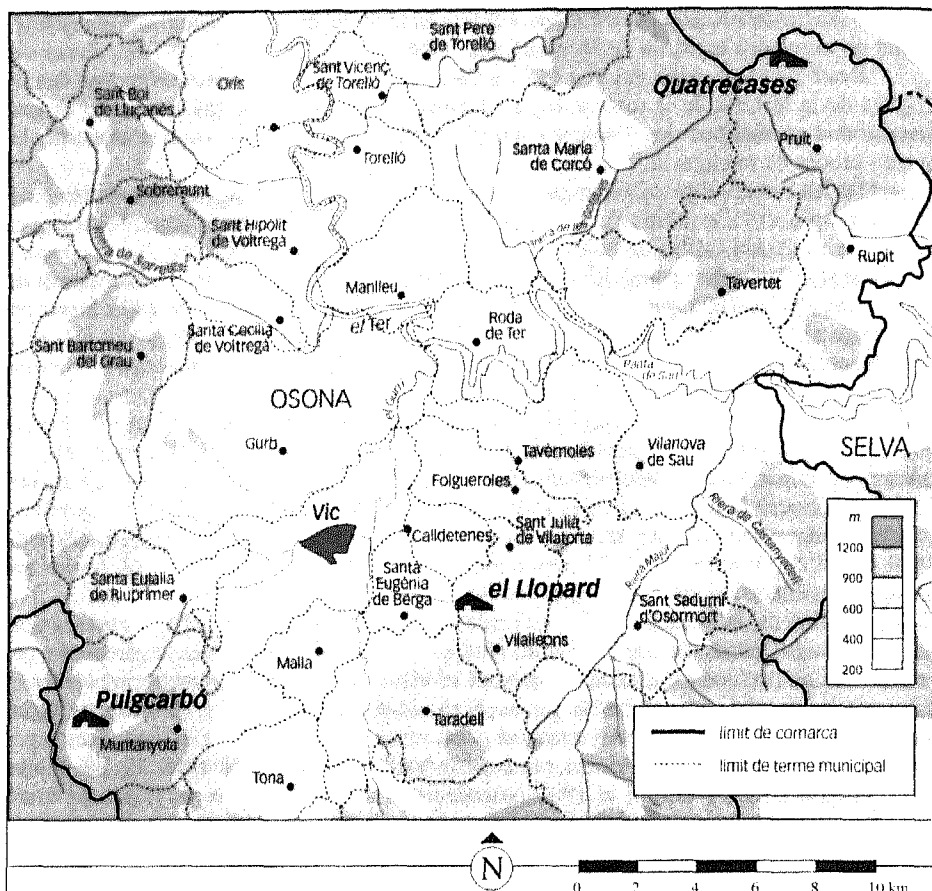

Figura 1. Situació de les tres cases de pagès on es produïren les cròniques. (mapa: Nuhproject).

6. Les referències a fenòmens meteorològics en les cròniques de Puigcarbó, el Lleopard i QuatreCases

La informació que recullen les cròniques, així com el seu estil o fins i tot la seva «qualitat» o correcció, depèn dels interessos, la sensibilitat i la formació de cada un dels autors. També la quantitat i la «qualitat» de la informació de caràcter meteorològic depèn dels autors. De fet, és la primera, la de Puigcarbó, la que conté referències més sistemàtiques i detallades amb un interès més explícitament meteorològic; Bernat Puigcarbó és l'únic que fa regularment anotacions amb l'única intenció de deixar constància d'aspectes meteorològics, o d'aspectes agrícoles relacionats amb la meteorologia:

...vingué lo gran fret a 17 del mes de abril del any 1579, que era lo Divendres Sant. Vingué a la vesprada una xica de neu y en la plana una xica de pluja a manera de rosada, y après en la nit se aclarí y féu molt gran fret que matà algun brots de seps, enperò lo disabte anit ne féu molt més de manera que matà casi totes les vinyes en la Plana, y en Baies (apèndix, 1)

.....

En lo any de 1580 féu molt bel tems enperò tota la primavera anava lo blat a tres lliures y la sivada a vint-y-dos (ap., 2).

.....

En lo any de 1590 féu lo yvern molt desmesiat, que tothom deya que feya tant fret com aquell any del gran fret que fonc ara ha setza anys, que també aques any ha mort [f. 4v] moltes oliveres en Baies, y en aquesta terra matà los llorés y molts arbres y molt blat (ap., 4).

.....

En les altres dues cròniques les referències són habitualment més indirectes...

Vuy dia 16 de novembre de 1753 he acabat de fer lo jup per posar glans. [...] hi he posadas cosa de sent quarteras de glans. No n'i he gosadas posar més perquè lo fret n'à cuytas moltes [...].

...o bé recullen de manera explícita fets meteorològics només quan són realment inusuals o extraordinaris:

Ayuy a 7 y a 8 de novembre 1675 fas nota com avem vanamat los rayims de la vinya del Lleopart de Vilalleons, en tant que un dimecres a nit, a 6 de dit <mes>, fuyé un fret que glaçà tots los pàmpols y los rayims (ap., 14)

.....

Succehí lo dia 6 de agost de 1731 que al llamp tornà tocar en esta casa (y en moltas pars de esta plana), y matà de repenta baix al portal major de la entrada una dona de l'Estany que habitava en esta casa (ap., 16)

.....

Presentem a continuació l'extracte de les notícies relacionades amb fenòmens meteorològics o astronòmics. Els fragments literals dels passatges en qüestió els recollim en apèndix.

En la taula, les informacions les hem ordenades cronològicament. Fem constar en cada cas la crònica d'on procedeix la informació (P = Puigcarbó, LL = Lleopart, Q = QuatreCases) i un número que remet a la numeració dels fragments recollits en l'apèndix. Algun dels fragments proporciona informació de més d'un any, de manera que disposem d'algun tipus d'informació de trenta-quatre dels anys del període que va de 1574 a 1765.

Data	Informació	Crònica (núm. de l'apèndix)
1576	«any del gran fret».	P - (4)
1579	17 abril, neu (pluja a la Plana), a nit aclarí i gran fred.	P - (1)
1580	Bon temps a primavera.	P - (2)
1581	Temps bo.	P - (3)
1582	Temps bo.	P - (3)
1583	Temps bo.	P - (3)
1584	Temps bo.	P - (3)
1585	Temps bo.	P - (3)
1586	Temps bo.	P - (3)
1587	Temps bo.	P - (3)
1588	Temps bo.	P - (3)
1589	Primavera eixuta, i més encara al Vallès i a l'Urgell. A finals d'agost plougué molt, amb riuades. Tardor eixuta. A partir de Santa Llúcia (13 desembre) molt fred; per Nadal molt fred amb neu eixuta.	P - (3)
1590	«yvern molt desmesiat», tan fred com «aquell any del gran fred que fons ara ha setze anys». Mala collita a Muntanyola. Bona collita a la resta. Primavera molt humida fins al juliol, amb el blat enaiguat, i al juliol massa sol que cougué el blat. Sementer (temps de sembrar) dolent per massa humitat a l'estiu i massa humitat a la tardor, plovent cada setmana fins a Tots Sants (1 nov.). Després, secada, fins a Santa Llúcia (13 des.), i després gran fred sec fins que pels Innocents (28 des.) va nevar i fer molt fred, havent-hi a Vic un pam de glaç.	P - (4-5)
1591	Bona collita a Manresa, regular a Osona, dolenta al Vallès.	P - (6)
1592	Carestia fins a la sega. Bona anyada. Sementer (temps de sembrar) no gaire bo.	P - (6)
1593	Mal hivern, primavera bona i collita regular. Hivern amb bon temps i no gaire fred.	P - (6)
1594	Neu a mig gener i bon fred. Poca pluja. Sequera fins a Santa Creu (3 maig) i després comença a ploure.	P - (6-7)
1595	15 d'abril calamarsa de Collsuspina fins al Montseny, i després neu, i glaç quatre o cinc vespres. A 16 de juny molta calamarsa. 21 de juliol més calamarsa, no gaire grossa. 13 de juliol al vespre més calamarsa que va fer molt mal, i el 25 de juliol calamarsa a la Plana, de mida de taronges. Bona anyada. Sementer (temps de sembrar) molt dolent, amb poca aigua fins a Sant Miquel i després tanta aigua que no es podia sembrar i algunes terres van quedar sense sembrar.	P - (8-9-10)
1596	Temps no gaire bo per mals sementers i hivern tardà.	P - (11)
1597	Sementer eixut i molts terrossos.	P - (11)
1598	Sementer molt bo.	P - (11)

1603	2 de febrer començà a nevar i nevà quatre dies, que deixà de 4 a 9 pams.	P - (12)
1614	Molt fred. Nevà a 10 de novembre i nevà moltes vegades.	P - (13)
1615	7 de maig començà a nevar i hi quedà mig pam. A dia 10 tornà a nevar i va fer molt fred.	P - (13)
1675	6 de novembre, el fred glaçà els raïms. 9 de novembre pluja.	LL - (14)
1702	Pluja el dia de Sant Mateu (21 set.) que ha impedit anar amb el batlle d'Osor.	Q - (18)
1704	Meteorit.	Q - (19)
1709	Molt fred: «tant gran fret que no iòà recort de personas que agésan oït a dir may agués caigut un tal rigor de fret», i molt bona collita.	Q - (23)
1730	21 agost, llamp al Lleopart. Un mort i ferits.	LL - (15)
1731	6 agost, llamp al Lleopart (un mort), i altres llocs de la Plana.	LL - (16)
1740	Poca collita i poques pastures perquè als llocs on sol nevar a l'hivern n'hi ha hagut molta tot l'hivern. Pedregada a Falgàs i Pruit. A finals de novembre gran fred que ha cuit les glans.	Q - (17)
1753	Fred que ha cuit aglans.	Q - (22)
1764	Escassetat.	Q - (20)
1765	Bon temps, eixut, i a 21 d'abril una nevada molt perjudicial, de fins a 3 pams. Collita curta.	Q - (20)

7. El meteorit del Nadal de 1704. Testimoni des del Collsacabra

Una de les referències especialment interessants de les cròniques que presentem és el passatge que relata la visió del meteorit de 1704. Tots els escassos testimonis que fan referència a aquest meteorit, que anà a caure prop de Terrassa tarda enllà del dia de Nadal de 1704, el descriuen com un esdeveniment espectacular que va commocionar de manera significativa la societat de l'època. Tanmateix, aquella societat, temerosa dels fenòmens aleshores imprevisibles i inexplicables, deixà pocs testimonis del fet, i la majoria dels que ens n'han pervingut procedeixen de fonts particulars, com ho és també la font que presentem.²⁴

De les nostres cròniques és només la de Quatrecazes la que fa esment al fenomen. El relat que en fa Joan Quatrecazes coincideix bastant amb els relats fets des d'altres punts del Principat, tant pel que fa als aspectes descriptius com pel que fa a la impressió o l'astorament que va provocar el fenomen en l'observador.

24. Sobre aquest meteorit, vegeu LLORCA, J. (2003), *Pedres que cauen del cel: l'impacte dels meteorits en la història de la ciència*, Lleida, Pagès, p. 51-60; LLORCA, J.; VEGA, S. (2004), «Foc sobre Terrassa: el meteorit que va precedir la Guerra de Successió», *Sàpiens*, 17, 36-39. Agraïm especialment al Dr. Jordi Llorca la informació relativa al fenomen.

[...] he vist una claredat gran [...] y passà ab tanta pressa com fan a vegadas los nívols quant fa gran vent y passan per davant lo sol [...] y veent la dita claredat mirí envès lo sel y he vist un ratx de foch en lo sel, [...] y lo dit ratx de foch era gran y dexava al darrera una cuaraña de foch com lo bras y al darrera de dita cuaranyia per tot de aont passà lo dit foch cadà un gran ratx de fum y com més a la fi del foch anave més gran fum cadava, y després lo dit fum se partís per lo mitx en amunt estigué un rato tot entorxat y poch a poch se anà estenent y pudent, y a cosa de alguna ora fou ja perdut y després de passat alguna mitat de mitx quart se sentí, y jo lo he oit, un tro molt llong, a la part de aont anà a finir lo dit ratx de foch...

Aquest testimoni, del qual aportem el text íntegre en el número 19 de l'apèndix, passa a ser un altre dels escassos testimonis coneguts referents al que és, de moment, el meteorit documentat més rellevant de la història de Catalunya per la seva magnitud i per la interpretació premonitòria que s'hi donà.

8. Conclusió

La informació meteorològica i astronòmica a la comarca d'Osona té ja una important tradició que s'ha concretat, pels darrers dos segles, en un recull històric de significativa importància que ens permet, per una banda, analitzar la història de la meteorologia i, per l'altra, aplicar mètodes estadístics a les dades recollides per tal de portar a terme estudis climatològics.

Malgrat això, per als períodes anteriors al segle XIX és molt menys abundant la informació recollida a la comarca referent a la meteorologia i l'astronomia. Part d'aquesta informació prové dels escassos dietaris particulars que han sobreviscut al pas del temps i a les vicissituds històriques i que s'han conservat fins als nostres dies. Això fa que la troballa i la publicació de qualsevol font d'aquesta mena tingui una gran importància i interès.

A banda, qualsevol informació meteorològica i astronòmica no deixa de ser també informació històrica que ajuda a comprendre els fets i les èpoques passades. La inclusió de les dades meteorològiques i astronòmiques en les cròniques que hem presentat reflecteix el paper que aquests aspectes tenien en la seva quotidianitat. Tot i això, tractant-se de narracions personals cal tenir en compte aquesta subjectivitat a l'hora de valorar i d'interpretar els relats i les informacions que aporten, ja que sovint poden estar condicionats pel nivell de coneixements dels autors, la seva capacitat d'observació, els seus interessos... Això fa que moltes vegades resulti difícil extreure conclusions o fins i tot establir quin és el fet o el fenomen objectiu a què fan referència, i que sobretot resulti difícil traduir-ho a quantificacions objectives.

Pel que fa a la informació històrica sobre fenòmens o aspectes astronòmics, l'especial escassetat d'informació sobre aquest tipus d'esdeveniments fa encara més important la referència de la crònica de QuatreCases a un fenomen d'aquest tipus com és el pas i caiguda del meteorit de 1704.

Les cròniques que hem presentat, amb el contrapunt de la informació d'interès meteorològic publicada a Osona al llarg del segle XIX i de l'experiència dels nostres dies, ens permeten percebre l'evolució que ha tingut aquesta ciència. L'evolució més clara és la que s'ha donat a nivell tècnic, que ha fet possible preveure el temps que podrà fer en els pròxims dies, mesos i fins i tot durant l'any, però també la seva percepció ha variat. Des dels primers observadors, que basaven les seves conclusions en la percepció i en la intuïció, ha evolucionat fins a esdevenir una ciència amb una construcció teòrica i metodològica sòlida, i tanmateix en el

procés, a diferència d'altres ciències, la meteorologia no ha deixat de ser una realitat propera i quotidiana, sinó que amb l'ajut de la tècnica i la influència dels mitjans de comunicació ha evolucionat cap a un àmbit de difusió i coneixement encara més popular i atractiu.

Apèndix

Fragments amb referències a fenòmens meteorològics i astronòmics al llibre de memòries de Bernat Puigcarbó de Muntanyola (s. XVI-XVII), al llibre de notes de Francesc Joan Lleopart de Vilalleons (s. XVII-XVIII), i als llibres de comptes i notes dels hereus Quatrecases de Pruitt (1686-1812)

I. Llibre de memòries de Bernat Puigcarbó, pagès de Muntanyola (s. XVI-XVII)

(1) [f. 1v] MEMORI DEL GRAN FRET

Trobarà com vingué lo gran fret a 17 del mes de abril del any 1579, que era lo Divendres Sant. Vingué a la vesprada una xica de neu y en la plana una xica de pluja a manera de rosada, y après en la nit se aclarí y féu molt gran fret que matà algun brots de seps, enperò lo disabte anit ne féu molt més de manera que matà casi totes les vinyes en la Plana, y en Baies²⁵ ne matà alguna y altres n-y avia fet gens de mal, y també en moltes pars matà los secles²⁶ y los ordis, fruita casi tota, de tal manera que fonc molt car lo vi y lo blat. Tanbé fonc car perquè los blats se escaldaren en la Plana de Vic, que se n-i collí molt poc, ni tanpoc en altres pars no se'n collí molt, que a Sant Miquel de satembre anava lo blat y lo vi tot a dobló, y en aquesta terra se aguera perduda jent de fam si no que en Segarra avia prou blat que la jent ne anà sercar a Manresa y a Calaf, que tot aquell any n-i agué prou y tot aquell any féu molt gra exut fins a Sant Tomàs que era lo dilluns. Comensà que fins a dijous matí durà, de tal manera que totes les costes se'n entraven y los marges tot se esllanegava y en tot aquell any no féu fret sinó molt poc ni nevà mica.

(2) MEMÒRIA DEL TEMS

En lo any de 1580 féu molt bel tems emperò tota la primavera anava lo blat a tres lliures y la sivada a vint-y-dos. L'ordi a trenta-sis, y quan vingué a la entrada de juny y agué prou blat a sinquanta-quatre sous y a manco y la sivada a devuit sous, y lo vi anava a coranta sous, y los blats aquell any foren molt granats, que tornà a trenta sous. Emperò a Sant Miquel ia anava a coranta y tot aquell any anà axí perquè lo blat en tornà en Segarra, que no s-i collí res aquell any.

(3) [f. 2] MEMÒRIA DEL TEMS

Aprés estigué lo temps bo sis ho set anys, que anava lo blat a trenta sous, fins a l'any 1589 a serca del mes de mayg que se'n pujà a coranta perquè fou la primavera exuta lo mars y abril y en Vallès no-i agué res, ni en Urgell. En aquesta terra sofisienment y agué blat, enperò lo sementer no fou molt bo perquè a la fi de agost plogué molt que feeren dos ho tres debasells que les rieres destruiren tot quant y à, y després féu lo setembre exut y lo octubre y nohembre axí matex, més quant foren a Santa Llúcia comensà a fer fret de manera que les festes de Nadal feya tan gran fret que era cosa de espantar perquè y avia una xica de neu qui

25. Bages.

26. Sègols.

era molt exuta que estigué molt, fin que fonc passat. Parísí que nevà més, que-n caygué molt y fonc molt bona que prest se n'anà y estovà molt la terra y leshores anava lo blat a coranta sous y lo vi a trenta sous y l'olí a trenta-sis, y tanbé y avia molta mala gent.

.....

(4) [f. 4] MEMÒRIA DEL TEMS

En lo any de 1590 féu lo yvern molt desmesiat, que tothom deya que feya tant fret com aquell any del gran fret que fonc ara ha setza anys, que tanbé aques any ha mort [f. 4v] moltes oliveres en Baies,²⁷ y en aquesta terra matà los llorés y molts arbres y molt blat, y ja no era nat gayre bé per así, enperò en Vallès y en la plana de Vic y en Bages avia molt grans blats y quant vingué en lo mes de maig lo blat tornà a mercat a Vic que anava ha coranta y tornà ha trenta-sis perquè la gent veyà tant bells blats que tot hom volia vendre y quant vingué que comensaren de segar en la Plana tot lo blat fonc venut, que no n-i arribà escasament y de colp se'n pujà a coranta perquè los blats se escaldaren en la Plana, que la gent se espantà que pensaven que tornaria ha mercat y se'n puyà y per tota la terra avia gran blat y per así y agué molt poques garbes perquè lo blat per así era nat clar y féu-s-i²⁸ molta erba perquè féu la primavera tant umida que de cada lluna ploqué vuit ho deu dies del janer fins al mes de Juliol, tant que lo blat estava tot enayguat, y quant vingué al mes de juliol se mogué molt gran sol que cuità los blats que casi tots moriren a mala mort de manera que al primer de agost lo blat anava ha coranta y lo vi sinquanta-y-sinc y l'olí a dos sous y vuit la mesura. De mala gent no n-i avia, sinó los Ermenteres, y tanpoc no enujaven ningú sinó que anave per les plases públicament per así per la abadiat a l'Estany y a Sant Faliu y a Oló. Así a Montanyola encara no-y són vinguts.

(5) MEMÒRIA DEL TEMS

Aprés quant vingue al sementer y agué molt dolents guarets perquè avia fet lo tems tant umit tot l'estiu que tot era hapradat²⁹ y tanbé féu lo féu lo (*sic*) sementer umit, que plovia de vuit en vuit dies fins ha *homisantor*,³⁰ y aprés féu exut y tots los blats qui foren sembrats ab aquelles umitats nasque[f. 5]ren molt bé, enperò los tardans no gayre perquè féu lo temps exut fins a Santa Llúcia y aprés se girà tant gran fret que era bram[...] fret exut fins al die dels Ignosens, que comensà de nevar, que caygué tanta neu y féu tant gran fret, mayorment a Vic, que era cosa de espantar, que per los carrés y avia un pam de glas que no-y avia pasar-y un animal, que cada dia oyieu dir que se n-y espallaven.

(6) MEMÒRIA DEL TEMS

En lo any 1591 anà car lo blat. En aquest terra no n-i avia sinó molt poc, sinó que lo mercat de Manresa fonc tan bo que tot l'any y agué prou blat que-s trobà ab un mercat que se'n veneren tres sentes corteres, enperò no puyà a més de dobló, y aquex fonc molt poc, y aprés se'n collí prou per aquesta terra, enperò en lo Vallès no s-i collí res, y per causa que lo blat se'n anava no tornà gayre ha mercat, que a Vic tostemp se vené a coranta, y tanbé y agué molt poca verema, que a Vic se vené a quinze sous lo quintar, y quant fórem a Tots Sants ja anava lo blat a un dobló y cada dia avia per así mercadés a comprar blat y tot hom deya que no seria car que prou y avia blat, y les comunitats totes compraren per así de

27. Bages.

28. féu-s'hi.

29. apradat, convertit en prat.

30. Omnium sanctorum.

manera que a miya corema ja nava a tres lliures y encara no se'n trobava y fonec molt gran nessesitat per aquesta terra, que la meytat de la gent anava acaptant fins a les messes del any 1592. Leshores y agué bona anyada per aquesta terra, que-y agué suficientment garbes y molt ben granades, que casi tot passava cortera per garbera. Tornà lo blat a trenta sous, enperò féu lo semiter no molt bo, que la gent sembrà tardà y trigà molt a néixer, [f. 5v] eperò los qui avia sembrat primarenc y avia prou blat, enperò lo secà a Nadal de 1593 ja anava a coranta y féu molt mal ivern que a la exida de abril encara no-y avia jens de rama y féu la primavera bona que s-i collí per assí blat suficientment, no tant com ll'ayn passat, enperò no tornà manco de coranta. És veritat que-y agué molt bona anyada de verema que a Vic se venia a quatre y a cinc sous y a Manresa a dos sous y lo vi a raix de tina a deu sous y després a en lo ivern féu molt bell tems y los blats eren molt jentils y no féu gayre fret fins a mig janer que nevà y leshores féu molt bon fret y lo blat tornà ha mercat, que al mes de janer de 1594 a Vic anava la llesta ha trenta vuit, y la sivada a devuit sous y lo vi en Bajes a setze sous, y l'oli a dos sous y deu, y és veritat que aquestos mesos passats de nohembre y desembre anava a quatre sous la mesura [...]

(7) [f. 8] MEMÒRIA

Per lo abril de 1594 s'és fet lo pallol de la ciutat de Vich, [...], y val lo blat a trenta vuit y a trenta nou lo més car, encara que de Nadal ensà no avia plogut sinó molt poc ni de tot lo mes de abril no plogué mica, que entrada de maig y avia molt gran exut y lo die de Santa Creu comensà de ploure molt a poc a poc, y cada die cresqué fins que atempirà molt bé.

.....

(8) [f. 9v] MEMÒRIA DEL FRET

A 15 de abril 1595 que era lo disapte vingué una poca de calamarsa per Collsaspina y per tot assí y per la Plana y arribà fins ha Monseny, y après en la nit vingué neu, que lo diumenge n-i avia més de tres dits, y de aquí se girà tant gran fret que glassà quatre o cinc vespres, que fonec cosa de espantar perquè la neu y estigué vuit dies abans que no se anà tota, y nosaltres feyem una rompuda en les costes de la Vall y en una fexa qui estava ab [] lo dimars no-y puguérem pendre a llaurar de tant que era glassat; lo qual fret detingué molt les coses y matà alguns brots de seps, no molts perquè no eren gayre brotades. Matà la fruita primarencia tota, guastà los vers, y fonec causa que la sivada fonec molt cara, que a Santa Creu de maig anava ha vint-y-vuit y ha trenta sous la cortera.

(9) MEMÒRIA DE LA CALAMARSA

Primo lo die de Sant Quirze que és ha setze de juny ne va caure per assí molta, que comensà en les costes de la Vall y prengué assí y a la Vall y a la Rovira y ha Garfis y a la Casanova, y tot arreu fins a Sant Colgat, y féu molt mal y après lo dimecres vinent a 21 de dit ne vingué altra mesa que no era molt grossa ni féu gayre mal més après ne vingué a 13 de juliol, un dijous vespre que féu molt mal per assí, y lo die de Santa Anna a 25 de dit ne caygué en la Plana, que era grossa, la de més com unes taronges, més no n-i avia molta y ab tot féu molt mal a les viyes, y après ne tornà caure a 21 de juny un dimecres, y après ne tornà caure un dijous vespre a tant de juliol.

(10) [f. 10] MEMÒRIA DEL TEMS

Ab tota la calamarsa y agué bona anyada de blat perquè, allà ahont ella no avia tocat, los blats foren molt granats que casi tot passava cortera per garbera, més après féu lo semiter molt dolent perquè fins a Sant Michel la gent no gosava sembrar per que la saó no era

gayre bona y en ser a Sant Michel se girà tanta pluja que noÿs podia sembrar en terra grossa més de un dia o dos ab saó, de manera que restaren moltes terres a sembrar, que à molt que no s'era vist.

(11) MEMÒRIA DEL TEMS

Aprés de dita calamarssa estigué lo tems no molt bo per a estat tres ho quatre ayns que tots tems à anat car lo blat casi tots temps coranta, y la causa que no ha fet ningun cemen-ter bo, y també per fer lo iverntart tots los fruits són vinguts tart y no an pugut granar y en tot los llochs més alts eren los blats manco granats y lo any de 1597 féu lo sementer exut y avia mols tarrossos per los go[] y lo blat no pugué néxer, que fonc molt clar, y després c-i posà cugula, que en molts llocs n-i avia més que de blat. En lo any de 1598 féu lo sementer molt bo allà haont avia bons gorets. És veritat que a Carnestoltes anà al pallol a coranta-qua-tre y la civada a [], enperò molts pensaven que la civada ceria molt cara perquè avien dit que lo rey vindria ha Barcelona. Molts ne avien comprada y després no és vingut y en la civada no c-i a gonyat.

.....

(12) [f. 10v] <NEVADA>³¹

A 2 de fabrer 1603 comensà la gran neu y nevà quatre dies y quatre nits que per tot n'avia quatre pams y en moltes congestes n-i avia nou pams y ce perdé molt bestiar y esti-gué dos mesos abans que no ce'n acabà de anar tota.

.....

(13) [f. 12] MEMÒRIA DEL TEMS

En lo any de 1614 féu tant gran fret que ha deu de nohembre ja avia comensat de nevar y nevà moltes voltes y aprés ha set de maig nevà que comensà de matí y nevà fins ha migdie y tostems ce fonia, y com se'n dexà per assí n-i avia mig pam y aprés a deu de dit tornà nevar y féu molt fret que matà alguns brots de ceps y en moltes pars los matà tots.³²

II. Llibre de notes de Francesc Joan Lleopart, pagès de Vilalleons

(14) [full solt] <GLAÇADES EN TEMPS DE VEREMA>

Avuy a 7 y a 8 de novembre 1675 fas nota com avem vanamat los rayims de la vinya del Lleopart de Vilalleons, en tant que un dimecres a nit, a 6 de dit <mes>, fayé un fret que glaçà tots los pàmpols y los rayims, y los dijous a 7 de dit començarem a vanamar y lo diven-dres a 8 vanamàrem ab un gran fret, y lo dissapte a 9 plogé moltíssim y no poguèrem acabar de vanamar que dilluns a 10 de novembre acabàrem y posàrem la vanema ab una bóta que may volgé bollir.

.....

31. Els parèntesis angulars indiquen que el títol no consta en l'original sinó que l'hem afegit nosaltres.

32. No queda ben clara la data d'aquests episodis. Del relat no queda massa clar si parla de novembre de 1614 i maig de 1615 o bé de novembre de 1613 i maig de 1614.

(15) [f. 59v] NOTA DE LA MORT DE FRANCISCO LLEOPART, HEREU DE DITA CASA, QUAL MORÍ DEL LLAMP

Per haver succehit lo dia 21 agost de 1730 en esta casa del Lleopart que al llamp tocà en esta y matà de repente a Francisco, hereu y propietari de dita casa, ab altres de ferits,³³ ab gran estrago de taulada y parets, etzètera [...]

(16) NOTA DEL LLAMP

Succehí lo dia 6 de agost de 1731 que al llamp tornà tocar en esta casa (y en moltes pars de esta plana), y matà de repenta baix al portal major de la entrada una dona de l'Estany que habitava en esta casa, [...]

III. Els llibres de comptes i notes dels hereus Quatrecases de Pruit (1686-1812)

III. 1. Llibre 2 de Quatrecases de Pruit

(17) [f. 3] <MALA ANYADA 1740. JOAN QUATRECASES>

Lo any de 1640 segons he oït ha referir ha mos passats fonch un any de molts treballs, però est any de 1740 és estat uny (*sic*) any de molt poca cullita y miserable de manteniments en los paratges de haont se acostuman posar neus en lo ivern, que ha respecte de aver estat tanta neu tot lo ivern se son parduts molta partida los blats y además de esto en estos paratges de Falgàs y part de Pruit hi-à caiguda una gran padregada que lo que és al Grau, la Garganta, Coll y Torent no an collit se pot dir cosa; nosaltres gràcias ha Déu havem collit cosa de 60 corteras de blat y com dich per lo estar la terra tant temps coberta de las neus los bestians an patit molta misèria que se'n à pardut molt, y lo que avem pogut escapar ans ha costat casi tant com valia perquè no se trobàvan erbas sinó molt poch y aquellas pagadas moltíssim més de llur valors, y los blats com dich en las partidas de aont se acostuma depositar las neus encar que sia a las parts de aont no son estat los blats apadregat, lo blat és estat molt poch granat, que ha ajodat ha éser la collita més curta. Alguns dias de antes de Sant Andreu y alguns pasats ha fet tant grans frets que las pocas gla[n]s hi avia en las terras de aont hi-à alsinars se són cuitas casi todas las glans, y de roura no n'i-à agudas en ninguna part, axís que los bacons no se són poguts engraxar sinó molt poch y los demás ab gra; dels [f. 3v] que ne an tinguts uns ho altres per poder vèndrer, n'i-à que són arribats ha aver-ne set sous de la lliura. Los nodrisos an tingut tanta derrota que se-n' an parduts moltíssims per todas parts, y també per la ocasió de dits frets no hi-à gut ningun gènere de ortalissas, y tot lo refarrit és estat ocasió de aver de tenir tant misero lo any 1741 com és.

.....

(18) [f. 30] <Conflicte de jurisdicció a Santa Maria del Coll>

La vigília de Nostre Senyora de setembre [1702] som anat a Nostra Senyora del Coll y lo batlle de Osor me à vingut a vèurer trobant-me jo a la cambra dita del batlle de Rupit y nos som convocats y donat territori que lo primer que trobàs ninguna cosa mal feta capturàs tant en un terma com a altre, y axís casi sempre som anat tots dos junts y los fadrins al darera de nosaltres tots barejats, y lo dia de Sant Mateu *no i som pogut anar per causa de la pluja.*

33. Un dels ferits, segons consta en la continuació del passatge, era el rector.

(19) [f. 70] <EL METEORIT DEL DIA DE NADAL (1704).³⁴ JOAN QUATRECASES>

Lo dia de Nadal del any 1704 venint jo, Joan Quatrecasas, de Pruit, trobant-me aver ja dexat lo camí Real y éser al mitx de la plana és sobra la margenada de la devesa prop de un roura gran que-i-à a la vora de dita margenada y prop lo devallant de dita margenada venint per la dressera, he vist una claredat gran que abrigà lo dit roura y a mi, y passà ab tanta pressa com fan a vegadas los núvols quant fa gran vent y passen per davant lo sol, y tenia la dita claredat que passà³⁵ a mi cosa de algunas dos canas de amplària, y veent la dita claredat mirí envès lo sel y he vist un ratx de foch en lo sel, que a la³⁶ vista mia exia de lo endret del Putx de Catifell y se'n anà a parar a la part de envès mitx Soley de la Garssa,³⁷ so és Déu sap a ont finà, però dich faé lo camí en aquex endret [f. 70v] y lo dit ratx de foch era gran y dexava al darrera una cuaraña de foch com lo bras y al darrera de dita cuaranya per tot de aont passà lo dit foch cadà un gran ratx de fum y com més a la fi del foch anave més gran fum cadava, y després lo dit fum se partís per lo mitx en amunt estigué un rato tot entorxat y poch a poch se anà estenent y pardent, y a cosa de alguna ora fou ja perdut, y després de passat alguna mitat de mitx quart se sentí, y jo lo he oit, un tro molt llony, a la part de aont anà a finir lo dit ratx de foch, y susef lo dit ratx de foch y tro esent tot sarè, no aparexent-se ningun núvol en tot lo món, y lo dit senyal moltíssima altre gent lo an vist sense jo.

.....

(20) [f. 77] <ESCASSEDAT ANY 1764. VICENÇ QUATRECASES>

En lo any 1764 és estat un any de molta falta de vianda, que à curtejat molt y à aguts mols pobrets, que vuy dia 26 de mars en esta casa ne avem aguts de acollir y donar-los sopa 65, y mols vespres 25 y 30 [...]

.....

(21) [f. 112v] <NEVADA 1765. VICENÇ QUATRECASES>

En lo any 1765, després de aver fet un temps si bé aparaxia molt bo, que los fruités avían aperellat y aver-i axut, lo dia 21 de abril se à posada una nevada que à fet molt mal, principalment per als fruytés, que per causa que éran remats ne à rencats, trencats molts, y per assí la neu era cosa de tres pams y la anyada és estada curta de un tot.

.....

(22) [f. 111v] <ALJUB PER A POSAR GLANS (1753). VICENÇ QUATRECASES>

Vuy dia 16 de novembre de 1753 he acabat de fer lo jup per posar glans [...], y en lo sobredit any hi he posadas cosa de sent quarteras de glans. No n'i he gosadas posar més perquè lo fret n'à cuytas moltas y en dit any n'e fetas collir cosa de tres sentas sinquanta quarteras, [...]

34. Pel que fa a l'any, tot i que en aquestes dates hi ha indrets de la comarca que encara empen l'any de la Nativitat, sembla clar l'ús del còmput actual al terme de Rupit (vegeu, per exemple, ABEV, ANV-1044, corresponent als anys 1701-1702 de la notaria de Rupit, f. 240-241). En la crònica no hi ha continuïtat suficient per establir el moment de canvi d'aquest any però altres canvis d'any del mateix llibre corroboren l'ús del còmput per Circumcissió: f. 16 (1768-1769), f. 65v (1717-1718), f. 126v (1736-1737)... A més, les altres referències al fenomen (vegeu nota 24) corroboren que s'ha de tractar de l'any 1704 del còmput per la Circumcissió (còmput actual) i no pas per la Nativitat ja que en algun cas especifiquen que era dijous, i Nadal s'escaigué en dijous el 1704 del còmput modern mentre que el Nadal de 1704 de la Nativitat (1703 còmput modern) s'escaigué en dimarts.

35. Segueix *prop* ratllat.

36. Segueix *primera* ratllat.

37. Ha estat impossible identificar aquests topònims ni per cartografia ni a través de la gent de la zona, entre els quals fem constar el nostre agraïment a la gent dels masos Pujolriu i la Garganta, i al Sr. Miquel Banús de Rupit.

III. 2. Llibre 1 de Quatrecases de Pruit

(23) [f. 68v] <FRED I BONA COLLITA (1709)>

Lo any 1709 ha fet un tant gran fret que no i·à recort de personas que agésan oït a dir may aguéis caigut un tal rigor de fret com és caigut lo dit any, y també no i·à recort de personas que ajan oït a dir may hi aguéis agut una tal collita de blat en abundànsia com lo sobradit any.